

Gausdals Tidende

22. årgang

Gausdal Historielag

nr 1 2009

2008

Historielaget holdt årsmøte i Optun med ca 40 frammøtte.

Kulturinnslaget besto av musikk ved Helge Hysjulien og presentasjon av boka "Drama i dalen" ved forfatteren Jan Vidar Lie Pedersen.

Leder Alf Sanden takket av etter ett år og ny leder ble Birgit Kraabøl.

Det har vært 8 styremøter i perioden med 49 saker til behandling.

Historielaget har nå 392 medlemmer.

Slektsgransking og fotoregistrering

Medlemsmøtene første mandag i måneden holdes i regi av Gunnar Rundtom som leder for slektsgranskinga. Tor Korsvold leder fotoregistrering. Det er jevnlig henvendelser om slektsforhold og utlån av fotografier.

Bilder og video/DVD

Dataregistrering av fotosamlingen, kopiering av video for biblioteket over til DVD, er en stadig aktuell oppgave. Noen filmer bør det legges kommentarer til. Historielaget har også en mengde videointervjuer som krever redigering. Vi ønsker flere personer til å hjelpe til med dette. Dette vil gi slektninger av intervjubjektet og andre interesserte, mulighet for å få kopi av videoer.

Nasjonalbiblioteket i samarbeid med Preus fotomuseum ajourfører et register over fotografer over hele landet. I prinsippet kan alle som har hatt bilder på trykk, eller har vist slike på foredrag e.l. komme med. Vi er takknemlig for fotoinformasjon spesielt fra Vestre Gausdal.

Arkivarbeid

Historielagsarkivet i kjelleren i Østre Gausdal Prestegard får stadig tilsig av verdifullt stoff fra bygda. Her oppbevares bygdehistorisk materiale i form av dokumenter, protokoller, brev, fotografier etc., med muligheter for utlån og innsyn etter fastsatte regler. Avlevering av materiale kan skje på medlemsmøtene den første mandagen i måneden, eller ved henvendelse til Kjell Håkon Reidstad. Avlevering kan også skje til Opplandsarkivet på Maihaugen.

Eiendeler

Historielaget eier og disponerer både fast eiendom og løsøre.

Det er 8 år siden eiendommen Ulsrud ble testamentert til Gausdal Historielag. Gava omfatta garden og sætra med jord, skog, innbo og løsøre, kapital og verdipapirer. Vilkåret var at enheten skulle drives som bygdetun eller gardsmuseum.

Rosemaling

Maihaugen har bedt om hjelp til å registrere "rosemalere" i alle kommuner i Gudbrandsdalen med tanke på å utgi bok. De mener ikke bare rosemalere men egentlig dekorasjonsmalere. Her er vi avhengige av hjelp fra folk i bygda.

Kulturaktiviteter/ bokutgivelser

Året ga en rik bokhøst. Fra vår stand på Gausdalsdagen den 1. og 2. september ble Jon Iversliens bok, "Setra itte glømt", lansert. Den er utgitt som temahefte 2 og redigert av boknemnda ved Ivar B. Blekastad. Ved årets "Minnes du kveld" i Østre Gausdal Bygdahus, ble ytterligere to bøker lansert. "Skoler i Gausdal" ved egen bokkomite og "Ein smågut opplever krigsåra" ved Oddvar Fyksen. Den siste er utgitt som temahefte nr 3, og som for temahefte 2, er det Ivar Blekastad som har besørget redigering. Alle tre bøkene har solgt godt, både i Gausdal og på Lillehammer. Nevnte "Minnes-du-kveld" i Østre Gausdal Bygdahus ble ellers viet fremvisning av gamle filmer. Det var 170 frammøtte. Som tradisjonen er, deltok historielaget på Kittilbudagen 12. august, og arrangerte for 6. år på rad Ulsruddagen 5. august.

I tilknytning til våre slekts- og fotomøter hver første mandag i måneden, er det bøker å få kjøpt. Mange gamle utgivelser er på billigsalg!

Kirkebøker

En gruppe ledet av Kjell Håkon Reistad arbeidet tidlig på 1990-tallet med å få skrevet av alle kirkebøkene for Gausdal og overføre dem til data. Dette lå nede i mange år. Nå er arbeidet tatt opp igjen, og det leses korrektur og rettes opp feil. Gruppen består av Gunnar Rundtom, Nils Nygård, Ingvar Kalrud, Anfrid Rundtom og Tor Kristian Nordvang. Parallelt arbeides det med å finne praktiske og økonomisk forsvarlig måter å gjøre materialet tilgjengelig på. Det vurderes å ha et sett tilgjengelig i Østre Gausdal prestegård og eventuelt lage utskrifter for dem som ønsker det. For øvrig vurderes tilgjengelighet på internett.

Internett

Historielaget har nå trådløst bredbånd i Ø. Gausdal prestegård for bruk av internett, et nyttig og nødvendig hjelpemiddel for bl.a. slekts- og kirkebokgruppa.

Restaureringsarbeid i Ulsrud

Saghuset med flishøvel restaurert sommeren 2008

serte og fulgte prosjektet med atskillig innsats. Iver Hammershaug, Ragnar Rognlien og Jan Ingar Hagen bidro. Nødvendig graving ble utført av Simen Thallaug. Første trinn i bruksendring av låven ble gjennomført. Låven ble tømt for halm og agn og vaska, nytt plankegulv ble lagt. Kjell Håkon Reistad var bas, godt hjulpet av Iver Hammershaug, Ragnar Rognlien og Tor Korsvold. Pål Graedler fra Skogvang Installasjonsforretning besørget midlertidig belysning,

Galleri i låven på Ulsrud

Saghus med flishøvel ble restaurert denne sommeren. Nils Petter Staum, broren Terje Staum og Hans Stensrud stilte opp med sin kompetanse og besørget selve opprettingsarbeidet med et flott resultat. Kjell Håkon Reistad organiserte

fulgt opp av Jan Åge Hammershaug. Sæterlåven ser ut til å ha fått sin skjebne beseglet. Vi oppnådde ikke tilstrekkelig økonomisk støtte til å sette i gang gjenoppsetting av denne. Det ble likevel nedlagt en del arbeid på sætra. Gulv i sætereldhuset ble rettet opp, samtidig som sæterfjøs

trengte en oppstrammer. Dette ble utført på dugnad av Staum, Stenrud , Reistad og Hammershaug.

Beitedyra på sæterlykkja fikk også i år trygg transport tur retur av Hans Forrestad.

Åpen Dag og gruppebesøk

Årets Åpen Dag i Ulsrud ble viet fotoutstilling av Kristian Heimstad. Fast supplement er hvert år orientering og opplevelser innomhus samt kaffe- og vaffel-

Kristian Heimstad i kjent positur

salg. Fotoutstillinga ble gjennomført med god hjelp av Leni Heimstad, som samlet en imponerende samling av 60 bilder. Slides vist på stalltrevet via projektor hørte til. Antall besøkende lå på 60 -70, og været holdt til arrangementet var bragt til ende! Takk til alle som bidro til at Arrangementet kunne gjennomføres!

Av gruppebesøk denne sommeren har vi hatt Gran Historielag. Vi tar imot gjester i Ulsrud så lenge det er snøfritt!

FLOMMER OG SKRED I GAUSDAL

Østre Gausdal 1720

Ivar Kjos holdt på å drukne i en flom ved hovedkirken, men reddet seg i land og ble varmet opp med brennevin i prestegarden etterpå.

Svatsum 1733

Alle bruene fra Svatum til Fåberg ble ødelagt av en sterk vårflo som førte med seg store isflak.

Follebu 1754

En svær flom i juni forårsaket jordskred som en natt tok med seg eldhuset på Rønningen i Follebu, der to kvinner lå og sov. Mali Rønningen ble drept og begravd under jord- og steinmassene. Den andre overlevde, men ble ille tilredt.

Gausdal 1760

Sogneprest Andreas Phil beskriver flommen den 29. mai dette året.

”Om Natten til d. 29 tordnede det adskillige Gange i Besynderlighet vare 3de. Tordenskrald meget haarde og den dermed følgende lynild meget sterch saa det lignede et Jordskiælv. Derpaa voxte Elven igienum dette Sogn saaledes, at den kl halv 2 om Natten gich over alle Enge og Sletter som laae ved Elven, og dise bortskyllede den, samt borttog alle Broer og Qvernhus, samt min Soug som stode i Elven. Gaardene Snertingdalen, Helleberg, Nørdre Olstad, Føxen, Hage, Østreng, Roqvam, Leqvam, Lunde, Bøe, Sørbøe, Langset og Nørdre Fougner leed nu betydelig skade. Men i Særdeleshed leed Prestegaarden mest da den mistede alle de duglige Enge som laae ved Elven, dise ere nu overskyllede med Sand, og dels giorte til en Steenhob. Sougen og Qvernhuset med alt Redskab og Buhør især 2de par Qverner som jeg i Vinter havde foreskrevet fra Selboe ere bortskyllede og ned grave, og Grunden saa reent borttaget, at der aldrig paa Prestegaardens Grund kand bygges nogen Sooug og det ville blive vanskelig og bekostelig om der skulle bygges Møllehuus meere,...

Vestre Gausdal 1787

Kaptein Hans Kraabøl beretter i Slechter og Gaarder i Gausdal, om følgende hendelse:

Et par år før Storofsen, skulle et kvernbruk settes opp ved Tjernlia i Auggedal. Det ble gravd ei grøft fra tjernet og nedover. Mens arbeidsfolket tok en middagshvil, begynte vannet fra tjernet å strømme ut, slik at den løse massen i grunnet kom i bevegelse. Ei gjeterjente drukna i skredet, en gutt redda seg unna med å klatre opp i et tre.

Gausdal 1789

Etter flere kalde år da snø- og ismassene hadde vokst, kom 1789 med sterk varme og stor smelting. Telen lå dyp etter snøfattig vinter, slik at vannet ikke rant ned i grunnen. Kaptein Amund Bøe skildrer i sin dagbok værforholdene før Storofsen:

”Juli: Denne Maaned var varm, varmen var aldrig under 15 grader men de fleste Dage steg den til 20 grader og derover, i denne heele Maaned var ey mer en 3 Dage Klarvejr, men bestandig Regn med megen Torden. Vinden var for det meste tid Øst- og sydlig. Det vedvarende Regn opfyldte Jorden med saa meget Vand at den blev blød og svampig endog paa de tørreste og haardeste steder.”

Det gikk flere hundre større og mindre ras. De materielle ødeleggelser var voldsomme. Nesten alle bruer ble ødelagt, åker og eng gikk det like ille med. En del hus og husmannsplasser forsvant. På baksiden var skadene størst.

På Fyksen gikk det med 3 husmannsplasser og all eng bortsett fra 12 mælinger. Hele Halvorslien gikk med. På Øvre Forseth gikk 12 kyr og 75 småfe med i skred eller druknet. På Kvisberg ble kornløe, fjøs, stall og vedskjul feid vekk. 3 ungfe ble drept da fjøset forsvant. Årets avling var ødelagt, samt halvparten av åkerlandet og $\frac{3}{4}$ av enga slik at det aldri kunne ryddes opp igjen. De fleste gårder ble fritatt for alle skatter i noen år.

Fem mennesker mistet livet, tre i jordskred, to i flom. De fleste dødsulykker skjedde i Vestre. På Kalstadrud var bondens søster i fjøset hos de 6 kyrne. Jordskred begravde dem alle. Ei husmannskone på Nigard Kraabøl ble drept og begravd av skred. Et par dager etter flommen druknet en mann fra Børkhågå da han skulle krysse en elv på vei til setra. Ei tjenestejente på Leikvam forsøkte å redde noen husdyr som var i fare, men druknet i stedet selv. Det femte dødsfallet fortelles det ikke noe om.

Follebu 1910

Bjørnstjerne Bjørnson hadde en demning for vanninntak ovenfor Nevrådalen. Den 17. Mai 1910 røk demningen. Gudbranaðølen skrev følgende:

”De faa Dage, vi havde med drivende Sol og sterk Varme, har bragt de fleste Elve opover Dalen i voldsom Vekst igjen, og paa mange Steder er der anrettet adskillig Skade ved den Sterke Elvevekst.

En Ødeleggelse af meget alvorlig Art har fundet Sted Tirsdag Morgen i Follebu, idet Næversjøen, Dæmningen, er gaaet. Næveraen kom da styrtende i hele sin Vælde, tog først med sig den lille Bro mellom Lunde og Langseth, dernæst den øvre Bro, som fører Bygdeveien over Elven, og anrettet en del Skade paa selve Veien. Fattigstuen, som flere Gange før har været truet af den sterke Vaarflom, strøg denne Gang med. En eldre Fattigkone paa Gaarden blev reddet ud i siste Øieblik.

Den nedre Bro, selve Hovedveibroen, var ogsaa sterkt truet. Man ventet hvert Øieblik i gaar Morges at den skulde styrte. Men idet Flommens Styrke aftog jevnt, efterhvert som Næversjøen tømtes for Vand, kunde man igaar Aftes med nogenlunde Sikkerhed anse Broen over Hovedveien som reddet.

Paa Aulstad kom det hele fuldstændig overraskende. Der ansaa man Dammen for at være fuldt sikker.

I dag Morges meldes envidere til os, at Indtaksdammen til Bjørnsons Elektricitetsværk er sterkt ramponeret. Intagsrøret er gaaet væk 3 til 4 Længder nedover.”

I 1910 døde Bjørnstjerne, og Karoline hadde ikke midler til å dekke skadene. Saken ble derfor behandlet i kommunestyret, som kom fram til en ordning. Også 2 år tidligere, hadde demningen til Bjørnson røket.

Vestre Gausdal 1976

Roppademningen som brast 17. mai dette året forårsaket store materielle skader, men tok ingen menneskeliv. Vannmassene fra Ropptjern gravde et djupt gjel og sopte elveløpet rent for jord og skog. Flere bruk ble ødelagt og dyrka mark rasert. Grus og stein lå igjen. Karsten Ropphaugen på Sveen i Bødal hadde tatt en tur for å kontrollere dammen, da han følte seg utrygg. Han fikk sine anelser bekreftet, og rakk så vidt å gi noen varsler, før vannet kom fossende ned lia. Karsten mista selv boligen sin.

Flomskadd bru i Bødal 1976

Gausdal 1988 og 89

Det var kraftige høstflommer disse årene. I 1988 var det frykt for at Rausjøen skulle ryke, den holdt. I 1989 måtte en tid alternative vegstrekninger fra Gausdal til Lillehammer benyttes.

Gausdal 1995

Flommen dette året fikk betegnelsen Vesle-ofsen. Vegsamband ble brutt. Siste farbare vegstrekning mellom Sør- og Nord-Norge var en stund Espedalen. En postbil veltet i en oversvømt veggroft i Bødal.

TILLITSVALGTE**Leder**

Birgit Kraabøl
2653 Vestre Gausdal

Nestleder

Kari Avlund
2656 Follebu

Kasserer

Morten Kleiven
2652 Svingvoll

Sekretær

Ingvar Kalrud
2651 Østre Gausdal

Styremedlemmer

Tor Kristian Nordvang

2651 Østre Gausdal

Ivar Wold

2651 Østre Gausdal

Eva Aamodt

2651 Østre Gausdal

Leder i boknemnda

Ivar Blekastad

2651 Østre Gausdal

Boksalgsansvarlig

Ivar Wold

2651 Østre Gausdal

Leder for fotoregistrering

Tor Korsvold

2652 Svingvoll

Leder for slektsgranskning

Gunnar Rundtom

2651 Østre Gausdal

Arkivansvar

Kjell Håkon Reistad

2651 Østre Gausdal

Ansvar småbr.lagshistorie

Per Audun Øvstehage

2653 Vestre Gausdal

Ansvar Slekter/garder bind II

Arne Halvorsen

2653 Vestre Gausdal

Koordinator Ulsrudutvalg

Birgit Kraabøl

2653 V. Gausdal

Årsmøte

Gausdal Historielag har årsmøte på Vonheim, søndag 8. mars kl 1900. Saker kan fremmes for årsmøtet av alle medlemmer. Saker fremmes skriftlig og sendes styrets leder innen mandag 2. mars 2008. Styret

Medlemsregister

Vi trenger et oppdatert medlemsregister. Vi anmoder om at kontingenten blir betalt før **1.mai** av hensyn til medlemsregistreringen.

Medlemsmøter

Slektsgranskings- og fotomøter finner sted i våre lokaler i Prestegarden hver første mandag i måneden. I år står vi igjen med den 2. mars – 6. april - 4. mai - 1. juni - 5. oktober - 2. november - 7. desember. Vel møtt!

Vi har samtidig bøker til salgs, historielagets utgivelser, lokalproduserte bøker, Sigstads hilsningskort med motiver fra Gausdal, kartblad samt CD'er med slektsopplysninger. Mange bøker til nedsatt pris!

Levering av materiale til historielagets arkiv.

Vi mottar gjerne materiale for oppbevaring i vårt dertil egnede hvelv. For å sikre forskriftsmessig avlevering og registrering anbefaler vi våre månedlige medlemsmøter eller direkte kontakt med arkivansvarlig, tlf. 90066640.

Ta en titt på vår hjemmeside
<http://www.gausdalthistorielag.no>

Vårt bankkontonr. er: 2003 20 08276